

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas

Česlovas Laurinavičius

Raimundas Lopata

Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)

Vladas Sirutavičius

Darius Staliūnas

Giedrius Subačius

Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

Kita jėzuitų veiklos Peterburge kryptis buvo katalikybės platinimas elito šeimose, ypač tarp moterų. Kitaip sakant, jėzuitai nesitenkino mokyklomis. Jie ir jų draugai, kurie dažniausiai būdavo užsieniečiai, bendraudami su Rusijos elitu skleidė katalikų tikybą.

Prancūzų didžiosios revoliucijos išgašdintas elitas ieškojo atramos taškų, be to, ir pravoslavija tarp aristokratų nebuvo populiarė. Vokiečių istorikas Eduardas Winteris pažymi, kad XIX a. pradžioje “Rusijos aukštuomenės salonuose pokalbiai apie katalikybę buvo populiarūs, ir ji tapo svarbiausia tema”⁷. Nuo klaidžiojančio elito neatsiliko ir pats caras Aleksandras I. Po karo su Napoleonu jis susižavėjo krikščionybės idėja, arba, kaip amžininkai sakydavo, “amžiaus idėja”. Aleksandras I ieškojo idėjinės terpės, kuri padėtų suvienyti Rusiją. Galutinis jo tikslas buvo įvesti Rusijoje konstitucinę monarchiją. Išbandęs daugybę metodų ir priemonių, caras vis dėlto nusivylė savo mistine idėja ir 1821–1822 m. Rusijoje uždraudė jėzuitų, masonų ir Biblijos draugijos veiklą.

Tačiau šiuo laikotarpiu Rusijoje galutinai susiformavo liberalus, arba Vakarų orientacijos, aristokratijos sluoksnis, kurį daugiausia sudarė emigrantai iš Vakarų Europos ir patys rusai, perėję į katalikybę ir protestantizmą.

Ar šie jėzuitų išauklėti Rusijos elito atstovai ir aristokratai, išpažinę katalikybę, turėjo įtakos Katalikų Bažnyčios veiklai Rusijoje? Vienokių ar kitokių duomenų apie tai archyvuose įmanoma aptikti. Matyt, jie toleravo Katalikų Bažnyčią imperijoje ir padėjo apsaugoti katalikus nuo graikų katalikų likimo. Diplomatinė poelgių, kartais virsdavusių mįslėmis, buvo nemaža. Kalbant apie aristokratų požiūrį verta prisiminti tai, kad jie nekvestionavo LDK buvimo imperijoje.

Valdžios siekiai. Valdžios požiūris į Katalikų Bažnyčią dažniausiai priklausė nuo caro, arba imperatoriaus, nuostatos. Nuo pat LDK prijungimo prie imperijos carai vis labiau stengėsi palenkti Bažnyčią savo interesams. Iš esmės liberalizmo epocha Rusijoje baigėsi po Aleksandro I mirties. Įgyvendinti prarastas iliuzijas 1825 m. Peterburge mėgino dekabristai ir 1830–1831 m. Lenkijoje bei Lietuvoje įvykęs sukilimas.

Numalšinęs sukilimą, Nikolajus I nedelsdamas pradėjo vykdyti naują programą. Tiksliausiai to laikotarpio vidaus politikos siekius 1832 m. suformulavo grafas Sergejus Uvarovas (vėliau jis tapo švietimo ministru): pravoslavija, autokratija, liaudiškumas. Nors S. Uvarovas

⁷ E. Winter, *Russland und das Papstum*, S. 165.

Aleksandro I laikais garsėjo savo liberaliomis pažiūromis, tačiau jis pats neišpažino jokios tikybos. Sakoma, kad per visą gyvenimą jis neperskaitė nė vienos rusiškos knygos, o rašė tik vokiškai ir prancūziškai. Jis sugebėjo Nikolajui I įteigti, kad caras yra tam tikro naujo švietimo kūrėjas⁸. Ministras teikė pirmenybę pravoslavijai, o tai nieko gero nežadėjo katalikams. Nikolajaus I idealas buvo visiškas Lenkijos ir lenkiškų, ukrainietiškų, vokiškų imperijos pakraščių rusifikavimas⁹. Šio siekio caras neslėpė, netgi laiškuose dažnai jį pabrėždavo. “Visos mūsų pastangos turi būti skirtos tam, kad jie [lenkai, – *V. J.*] kuo labiau susilietu su mumis”¹⁰, – rašė jis. Iš esmės tam tikslui įgyvendinti buvo sukurtas Vakarų komitetas.

Tokiai politikai įgyvendinti nekeliant naujų neramumų bangos reikėjo didelių Rusijos valdžios pastangų ir sugebėjimų. Tai liudija ir artimiausio Nikolajui I žmogaus A. Benkendorfo pripažinimas, kad 1832–1833 m. imperatoriui labiausiai rūpėjo suartinti buvusias Lenkijos gubernijas su tikrais rusais ir sustiprinti jų ryšius¹. Sukilimas Nikolajų I įsiutino ir užgavo. Kartą poilsio valandėlę jis vienam Lenkijos generolui prasitarė: “Aš norėjau su jumis civilizuoti Rusiją, pamažu subroliuoti tas dvi tautas [...], tačiau viską supainiojo jūsų kvaila revoliucija”¹². Kalbant apie buvusias LDK žemes ir Lenkijos Karalystę reikia pažymėti, kad Rusijos valdžios politika Katalikų Bažnyčios atžvilgiu skyrėsi. Lenkijoje Rusija neturėjo tokios galios ir įtakos. LDK žemėse valdžia stengėsi įdiegti valdymo modelį, visose srityse panašų į Rusijos sistemą arba artimą jai. Katalikų Bažnyčios valdymas buvo sudedamoji šios sistemos dalis. Imperija siekė sukurti tokį šios Bažnyčios valdymo modelį, kurio galios apsiribotų Peterburgu ir kuris kopijuotų pravoslavų valdymo modelį.

Nikolajaus I laikai dažniausiai apibūdinami kaip “rusų nacionalizmo aukso amžius”. Vis dėlto svarbu suvokti tai, kad nors imperatorius jautėsi tvirtai, tačiau Europos įvykių eiga jam kėlė baimę. Tai patvirtina ir 1847 m. pasirašytas konkordatas su Vatikanu. Nors šis caras imperijoje toleravo ir palaikė tik pravoslavų tikyba, tačiau

⁸ С. М. Соловьев, “Записи”, *Вестник Европы*, 1907, т. 4, с. 453–454.

⁹ А. Е. Пресняков, *Российские самодержцы*, Москва, 1990, с. 299.

¹⁰ “Nikolajaus I 1832 m. lapkričio 17 d. laiškas Ivanui Paskevičiui”, in: Щербатов, *Письма Николая I Паскевичу, Генерал-фельдмаршал князь Паскевич, Приложение к тому пятому 1832-1847*, СПб., 1896, с. 46.

¹¹ А. Ch. Benkendorfo memuarai (1825–1837), RMAA, f. 764, ap. 4, b. 6, l. 168, 240.

¹² R. Łubieński, *General Tomasz pomian hrabia Łubieński*, Warszawa, 1899, s. 539.

nepavyko rasti faktų, tiesiogiai įrodančių jo siekimą panaikinti arba sujungti Pravoslavų ir Katalikų Bažnyčias. Be jokios abejonės, tokie projektai turėjo būti, ypač S. Uvarovui paskelbus savo šūkį, tačiau Nikolajus I, žinodamas, kad gali būti pasipriešinta tiek pačioje imperijoje, tiek užsienyje, nediršo šios idėjos propaguoti. Be to, sukilimas imperatorių smarkiai išgąsdino, o Europos įvykiai jo taip pat nedžiugino. Tokiam žingsniui priešinosi artimiausios imperatoriaus aplinkos žmonės, pirmiausia jo kanceliarijos III skyriaus šefas bei jo pavaduotojas ir galiausiai užsienio reikalų ministras. Visiškai neribotą valdžią Nikolajaus I laikais įgijo 1826 m. per imperatoriaus gimtadienį, t. y. birželio 25-ąją, įkurtas III skyrius. Šis skyrius buvo nekontroliuojamas ir nesilaikė jokių imperijos įstatymų. Jis galėjo pakeisti Senato ir Sinodo sprendimus, kištis į visą imperijos valdymo sistemą. Dangiškai mėlynos spalvos uniforma vilkintys, baltomis pirštinėmis mūvintys III skyriaus žandarai kontroliavo ne tik aristokratų salonų pokalbius, bet ir aukso plovimo versloves. Vienas iš geriausių A. Benkendorfo pavaduotojų Leontijus Dubeltas, kurį amžininkai laikė „protingesniu už visą trečiąjį skyrių“, atmintinai cituodavo Šventąjį Raštą, nors dar XIX a. antrajame dešimtmetyje buvo laisvamaniškas ir priklausė dviem masonų ložėms, o vėliau buvo įtrauktas į dekabristų bylą. Ar pats L. Dubeltas išpažino katalikybę, sunku pasakyti, tačiau jo brolis Piotras Dubeltas buvo katalikas. Kai pastarasis prašė Minsko vyskupijos vyskupą Motiejų Lipskį (Lipski) ištuokti jo šeimą, žandarų šefo pavaduotojas prašė vyskupui laišką, kuriame prašė nepatenkinti brolio prašymo¹³. Netgi K. Sierakauskas (Sierakowski) prieš įkalinimą L. Dubeltui rašė: „Generole! Jūs esate senis, bet turite tikinčią, negestančią sielą. Aš jau apsisprendžiau. Išklauskite mane, pats užeikite pas mane, generole. Dievui pasimelsiu už Jus!“¹⁴ III skyriaus žandais Nikolajus I beatodairiškai pasitikėjo. O žmonės, būdami aukščiausios valdžios hierarchijoje, nebuvo abejingi Katalikų Bažnyčios likimui. Aišku, kad jėzuitų pensionatų auklėtinis A. Benkendorfas negalėjo netoleruoti katalikybės

Katalikų Bažnyčios valdymas. Katalikai Rusijos imperijoje atsirado tik Jekaterinos II laikais, t. y. po visų LDK padalijimų. Kelios katalikų misijos veikė Peterburge jau Petro I laikais. Rusijos carai „neišradinėjo dviračio“. Tiek pasauliečių, tiek Bažnyčios valdymas turėjo būti

¹³ А. Ломачевский, *Виленская грама*, ч. 1, С.-Петербург, 1873, с. 157.

¹⁴ И. Троцкий, *III-е отделение при Николае*, Ленинград, 1990, с. 58.